DESPRE ETIMOLOGIE POPULARĂ ŞI CONTAMINAŢIE

DE

LUIZA şi MIRCEA SECHE

Etimologia populară şi contaminaţia sînt două fenomene lingvisice asupra cărora încă nu s-a ajuns la un punct de vedere comun. Nu s-a căutat pînă în prezent un criteriu care să diferenţieze clar cele două fenomene amintite. Pentru a se ajunge la acest criteriu este însă nevoie de analizarea mai adîncă a notelor comune şi a notelor specifice fiecăreia dintre ele. Această analiză constituie scopul principal al articolului de faţă.

Prima întrebare care trebuie pusă este: contaminaţia şi etimologia populară sînt sau nu fenomene lingvistice înrudite? La această întrebare s-a răspuns, pe bună dreptate, da. Cît de departe merge însă această înrudire? În orice caz, afirmă majoritatea lingviştilor, nu pînă la identitate [1]. Puţini lingvişti neagă, principial, existenţa independentă a celor două fenomene. Dintre aceştia, Albert Dauzat *identifică etimologia populară şi contaminaţia* sub un nume unic — acela de etimologie populară [2]. Savantul francez socoteşte şi acest termen defectuos, propunînd în locul lui pe acela de «atracţie omonimică» [3], apoi pe acela — mai just, cel puţin pentru etimologia populară propriu zisă — de «atracţie paronimică» [4].

Teoretic — identificarea făcută de Dauzat n-a fost acceptată de lingvişti. Nici terminologia lui nu a prins. Termenul de «etimologie populară», propus acum un secol de Förstemann [5], a rămas cu puţine rezerve. Cea mai serioasă rezervă aparţine lingvistului sovietic L. A. Bulahovski, care numeşte fenomenul «pseudo-etimologie» sau aşa-zisa «etimologie populară» [6]. Îndoiala lingvistului sovietic este, după cum vom vedea, perfect întemeiată.

[1] Iordan I. Introducere în studiul limbilor romanice. Iaşi, 1932 p. 201.
[2] La vie du langage Paris, 1929 p. 130.
[3] La géographie linguistique. Paris 1922 p. 72 şi urm.
[4] Les patois. Paris 1927 p. 109.
[5] Iordan I. Etymologies populaires în «Bulletin linguistique» X p. 36.
[6] Bulahovski L. A. Vvedenie v iazîkoznanie. II. Moskva Ucipedghiz. 1953 p. 168.

BDD-A10303 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:15:38 UTC)

Pe de altă parte, se constată o situație paradoxală: lingviști care admit teoretic, că etimologia populară și contaminația sînt două fenomene înrudite, dar deosebite, acordă, în practică, etimologiei populare, o sferă prea largă în care înglobează și o parte din sfera contaminației, uneori întreaga sferă a acestei noțiuni.

Pentru a delimita cele două fenomene este necesar să ajungem la definirea lor. Pentru noi *etimologia populară este transformarea fonetică a unui cuvînt, de obicei mai nou în limbă, sub influența altui cuvînt, de obicei mai vechi, înrudit sau nu semantic cu acesta, dar întotdeauna asemănător cu el prin formă, transformare care merge pînă la identificarea totală a formei cuvîntului influențat cu aceea a cuvîntului care a influențat — și care se produce involuntar, foarte rar cu voință.*

Două note caracteristice aparțin în această definiție exclusiv etimologiei populare:

a) cuvîntul influențat trebuie să fie *asemănător din punct de vedere fonetic* cu acela care influențează;

b) cuvîntul influențat *se confundă din punct de vedere fonetic* cu acela care influențează.

Celelalte note ale definiției etimologiei populare sînt, în linii mari, comune cu ale contaminației care are, la rîndul ei, note caracteristice exclusive.

Definiții ale etimologiei populare s-au mai dat, dar cele mai multe nu sînt satisfăcătoare din diferite cauze. Unul din principalele defecte ale acestor definiții constă în generalitatea lor, în lipsa atestării notelor specifice concrete. Este, între altele, cazul definițiilor lui Wartburg și Marouzeau. «Etimologia populară — afirmă W. von Wartburg — este, în esență, gruparea cuvintelor pe familii, variabile după timpuri și locuri, în conștiința vorbitorului»[1]. Pentru Marouzeau — etimologia populară este «procedeul prin care un cuvînt se găsește legat în conștiința subiectului vorbitor de alte cuvinte care par apte să-i furnizeze o explicație»[2].

Alți lingviști, în loc să ajungă la definiția etimologiei populare, se rezumă la arătarea cauzelor fenomenului și a procesului provocat de aceste cauze. «Trebuința pe care o simte omul de a uni într-o singură serie cuvintele înrudite — scrie Sextil Pușcariu — ... face adesea să se creeze false legături de înrudire și produce fenomenul numit în linguistică *etimologie populară*»[3]. Pe această linie merge și J. Vendryes: «Spiritul tinde să stabilească legături între forma exterioară a cuvintelor, uneori împotriva sensului... O vagă asemănare cu un cuvînt de folosire mai frecventă sau mai bine cunoscut aduce uneori după sine o apropiere — din care se nasc deformații străine, anormale»[4].

---

[1] Zur Frage der Volksetymologie, în Homenaje ofrecido a Ramón Menéndez Pidal. Madrid, 1925, p. 17.

[2] Lexique de la terminologie linguistique, Paris, 1933.

[3] Limba romînă, I. București, 1940, p. 17; cf. și B. Cazacu, în «Cum vorbim», 1950, nr. 11—12, p. 13.

[4] Le langage. Paris, 1921, p. 212.

BDD-A10303 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:15:38 UTC)

În altă serie de definiții lipsește una dintre caracteristicile esențiale ale etimologiei populare, amintită mai sus: cuvîntul influențat se confundă din punct de vedere fonetic cu acela care influențează. Etimologia populară este, după una din aceste definiții, o « modificare a formei unui cuvînt (de obicei recent intrat în limbă) sub influența unui cuvînt mai cunoscut cu care prezintă asemănări de formă și, deseori, legături de sens »[1]. Singura din care nu lipsește și indicarea acestei caracteristici — este definiția dată de acad. I. Iordan: « Modificări fonetice produse sub influența unui cuvînt, de obicei vechi (sau mai vechi, mai răspîndit și, deci, mai cunoscut) cu care seamănă foarte bine, ca sunete, neologismul și cu care acesta ajunge să se confunde (scrofulos, murături etc.) »[2]. Din această definiție nu sîntem de acord cu amănuntul că elementul lexical supus etimologiei populare este exclusiv un neologism. De altfel — afirmația aceasta este infirmată de unele exemple pe care autorul le dă în aceeași operă; astfel, în enunțarea « *ceas* (sau *inel) de auleu* », unde *auleu* înlocuiește pe *aur*, nici unul dintre elemente nu este neologism [3].

Pe de altă parte — definiția justă a acad. I. Iordan este contrazisă de unele exemple care se dau în cursul lucrării și în care avem de a face — nu cu etimologii populare, ci cu contaminații. Amintim, de pildă, pe *pisicologie* (pentru *psihologie)* și pe *scrumbieră* (pentru *scrumieră)*[4], jocuri de cuvinte care rezultă din *combinarea*, sezisabilă, a două elemente lexicale, iar nu din *identificarea* lor formală. Dimpotrivă — exemple de etimologie populară sînt considerate, în opera citată, contaminații. Sintagma « dumnezeu să-l iepure » (=ierte) este astfel interpretată de autor: « Sub raportul strict formal, s-ar părea că n-avem a face cu o contaminație: *ierte* a fost înlocuit prin *iepure*, ceea ce, pentru cine nu-i deprins cu procese lingvistice de acest fel, ar putea da impresia unei etimologii populare. . . Trebuie ținut seama de conștiința subiectului vorbitor și este sigur că acesta simte în silaba inițială a lui *iepure* pe *ie* din *ierte* (datorită, evident, sensului întregii formule) »[5].

Desigur că trebuie să se țină seama de conștiința subiectului vorbitor — dar în alt sens decît acela indicat de acad. I. Iordan. Pentru noi — subiectul vorbitor care ajunge pînă la *identificarea*, fie și conștientă, a formei unui cuvînt cu a altuia, asemănător, face totuși etimologie populară, numai că sub aspectul *jocului de cuvinte*. Faptul că el simte în forma cuvîntului folosit și ceva din forma (eventual și din sensul) altui cuvînt, nu-i schimbă calitatea de etimologie populară; în realizarea fenomenului — cele două elemente lexicale fiind foarte

[1] Dicționarul limbii romîne literare contemporane, vol. II (manuscris), la articolul ETIMOLOGIE.

[2] Stilistica limbii romîne. București, 1944, p. 40; exemplele aparțin comediilor lui I. L. Caragiale: *scrofulos* pentru *scr pulos*, la Ghiță Pristanda, care afirmă că e « scrofulos la datorie » (I. L. Caragiale, Opere, VI, p. 114, ed. P. Zarifopol — Ș. Cioculescu), *murături* pentru *moratoriu*, la Conu Leonida: « Legea de murături. . . adicătele ca nimini să nu mai aibă drept să-și plătească datoriile » (ibidem, p. 64).

[3] Stilistica limbii romîne, p. 89.

[4] Ibidem, p. 89—90.

[5] Ibidem, p. 40; cf. și A. Philippide, Principii de istoria limbii, Iași, 1894, p. 82; A. Graur, Etimologie multiplă, în « Studii și cercetări lingvistice », 1950, I, p. 27.

BDD-A10303 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:15:38 UTC)

asemănătoare ca formă — este normal ca în noul element lexical rezultat să se regăsească ceva din ambele cuvinte care l-au format (dacă nu cumva întregul lor schelet fonetic, așa cum se întîmplă în cazul etimologiei populare la omonime). De altfel — situația amintită este în totul similară cu aceea din enunțarea «ceas de *auleu*», unde vorbitorul simte în silabele inițiale ale lui *auleu* pe *au* din *aur*; totuși, acest din urmă exemplu a fost trecut, și pe bună dreptate, sub paragraful *etimologie populară*.

Acceptînd ideea că etimologia populară și contaminația sînt două fenomene lingvistice *înrudite* — noi mergem mai departe, considerîndu-le, de fapt, ca două aspecte ale aceluiași fenomen lingvistic, realizat fiecare pe trepte diferite: prin *identificare* de elemente lexicale — în cazul etimologiei populare —, prin *combinare* de elemente lexicale — în cazul contaminației.

Pe de altă parte — atît etimologia populară cît și contaminația au și un aspect de procedeu conștient, intenționat, care se grupează sub capitolul mai larg și întrucîtva aparte al *jocurilor de cuvinte*.

Cauzele care duc la etimologia populară propriu-zisă și la contaminația propriu-zisă, sînt, în linii generale, aceleași: vorbitori puțin cultivați folosesc unele cuvinte pe care nu le-au asimilat deplin, apropiindu-le forma sau înțelesul (uneori și forma și înțelesul) de ale altor cuvinte ale limbii, pentru ei mai cunoscute. Acești vorbitori ajung astfel să *confunde* sau să *combine* elemente lexicale deosebite, «creînd» noi cuvinte — dintre care unele rămîn în limbă, se generalizează, iar altele se pierd, limitîndu-se la folosiri răzlețe, individuale sau de grup [1].

Cînd vorbitorii aceștia au de a face cu elemente lexicale foarte noi — ajung de obicei la etimologie populară; dimpotrivă, cînd au de a face cu elemente lexicale mai puțin recente, ei ajung de obicei la contaminație. Rezultă de aici că — în general — posibilitatea cuvîntului de a-și pierde, în vorbirea oamenilor mai puțin instruiți, scheletul fonetic propriu, de a se confunda sau de a se combina cu forma altui cuvînt mai familiar acestor oameni, este în funcție de noutatea lui.

Cercetînd un număr apreciabil de *etimologii populare* [2], am ajuns la concluzia clară că există trei situații fundamentale care duc la apariția fenomenului.

1. *Cuvîntul își pierde forma proprie și adoptă forma asemănătoare a altui cuvînt cu care, semantic, nu are nimic comun.*

Melcului i se spune, regional, *bourel* [3]; prin apropierea cuvîntului de *boier* s-a ajuns ca enunțarea «melc, melc, codobelc, scoate coarne *boierești*» să devină «melc, melc, codobelc, scoate coarne *boierești*».

I. L. Caragiale, care a dovedit un uimitor simț al limbii în opera sa satirică, s-a folosit de acest tip de etimologie populară.

Giantă pentru *gintă*: «unul e Galibardi: om, o dată și jumătate! Ei! *Giantă* latină, domnule!» [4].

[1] Cf. L. A. Bulahovski, Vvedenie v iazîkoznanie, p. 168—173.
[2] S-a înglobat aici și aspectul conștient al fenomenului, jocul de cuvinte.
[3] Al. Philippide, Principii de istoria limbii, p. 106.
[4] Opere, VI, p. 61.

BDD-A10303 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:15:38 UTC)

Traduce pentru *trăda*: « Nae ! Nae !. . . pe care l-am adorat. . . mă *traduce*. . . mă *traduce* la sigur »[1].

În eposul popular rus apare sintagma *подозрительная трудка* (=tub suspect) în locul sintagmei *подзорная трубa* (= lunetă mare)[2].

În limba franceză — numeroși vorbitori folosesc cuvîntul *groupe* (= grup) pentru *croup* (= anghină difterică) și *écharde* (= aşchie) pentru *écharpe* (= eşarfă)[3]. *Courte-pointe* (= cuvertură de pat) nu este altul decît vechiul francez *coute-pointe*, în care *coute* (variantă a lui *coultte*) are sensul de « cuvertură », iar *pointe* este participiul verbului *poindre* « a tigheli »; în forma actuală — el pare un compus din *court* (= scurt) și din substantivul *pointe* (= punct), cu care, semantic, nu are însă nimic comun[4].

În categoria amintită mai sus intră și etimologiile populare conștiente de tipul « *iepure* » (« dumnezeu să-l *iepure* »), « *auleu* » (« ceas de *auleu* »), « *lătrătură* » (= literatură)[5].

2. *Cuvîntul își pierde forma proprie și adoptă forma asemănătoare a altui cuvînt cu care se înrudește semantic.*

Este cazul lui *adapta* (pentru *adopta*), *apropia* (pentru *apropria*)[6], *locatar* (pentru *localnic*)[7], *săltat* (pentru *exaltat*)[8], *seamă* (pentru *seamăn*, în locuțiunea *fără seamă*)[9], *văzută* (pentru *vizită*)[10] etc. Unii lingviști numesc acest tip de etimologie populară *derivație semantică*[11].

3. *Cuvîntul își pierde atît forma cît și sensul propriu, prin identificarea lui totală cu alt cuvînt asemănător ca formă (adesea chiar omonim) și diferit ca sens.*

Este cazul lui *Bunăparte* (pentru *Bonaparte*), *Burtălău* (pentru *Berthelot*)[12], *mînca* (pentru *manca* = a lipsi)[13], *masă* (= obiect casnic, pentru *masă* = mulțime de oameni)[14], *sufragiu* (pentru *sufrágiu*)[15].

Bulevardul parizian *Beaumarchais* este transformat, de unii vorbitori francezi, în bulevardul *Bon-marché* (= ieftin)[16]. Tot în Franța — pipele unui oarecare fabricant străin Kummer au devenit, generalizîndu-se, « *pipes d'écume de mer* »[17]

[1] Opere, VI, p. 180.
[2] L. A. Bulahovski, Vvedenie v iazîkoznanie, p. 169.
[3] A. Dauzat, La vie du langage, p. 132.
[4] F. de Saussure, Cours de linguistique générale, 1922, p. 238.
[5] I. Iordan, Étymo ogies populaires, p. 45,
[6] Ibidem, p. 38.
[7] Ibidem, p. 40.
[8] Ibidem, p. 42.
[9] Ibidem, p. 43.
[10] S. Pușcariu, Limba romînă, I, p. 404.
[11] I. Iordan, Étymologies populaires, p. 35—36, care adoptă punctul de vedere al lui J. Gilliéron.
[12] B. Cazacu, Etimologia populară, în « Cum vorbim », 1950, nr. 11—12, p. 12.
[13] I. L. Caragiale, Opere, VI, p. 14: « Nimeni nu trebuie *a mînca* de la datoriile ce ne impune. . . sfînta costituțiune ».
[14] Ibidem.
[15] Ibidem, p. 16: « Nu vom putea intra pe calea viritabilelui progres, pînă ce nu vom avea un *sufragiu* universale ».
[16] A. Dauzat, La vie du langage, p. 132.
[17] J. Vendryes, Le langage, p. 213.

BDD-A10303 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:15:38 UTC)

(= de spumă de mare), iar pătlăgelele roșii, aduse din Italia, unde se numeau *pomi dei Mori*, au devenit aici *pommes d'amour*[1].

*

Este etimologia populară un *fenomen patologic, distructiv* în limbă? Atinge ea numai *cuvintele rare* ale limbii? Nu trebuie acceptată în orice caz teoria extremistă a lui F. de Saussure, care răspunde la aceste două întrebări printr-un « da » fără excepții [2].

Pe de altă parte — nu trebuie admisă în întregime nici cealaltă părere extremistă, a lui Gilliéron, care acordă fenomenului calități excepționale: etimologia populară este pentru lingvistul francez un *principiu creator* și atinge în limbă *toate* cuvintele, chiar pe cele mai uzuale [3].

Adevărul stă, desigur, la mijloc. În general, cuvintele rare, noi, tehnice sînt mai apte să-și piardă propriul schelet fonetic și să fie confundate cu forma, asemănătoare, a altui cuvînt. Dar această realitate nu este — după cum am arătat mai sus — fără excepții. În majoritatea cazurilor, etimologia populară nu are șanse de generalizare în limbă, nu duce la crearea de cuvinte viabile, care să se integreze în limbă. Totuși, nu poate fi negat cu totul nici rolul creator în limbă al etimologiei populare, chiar dacă este incomparabilmai redus decît al contaminației.

*

Ajungem astfel la un punct unde ne deosebim de majoritatea lingviștilor care au studiat problema: este vorba de fenomenul lingvistic numit *contaminație*.

Ceea ce nu s-a subliniat pînă acum este faptul că, și în cazul contaminației, ba chiar mai mult decît în acela al etimologiei populare, vorbitorii « etimologizează » cuvintele pe care le asociază, că elementele lexicale care iau parte la combinare sînt *înrudite semantic*. Sextil Pușcariu, care afirma că la originea unei contaminații se află « procesul asociației de idei »[4], scria, pe de altă parte: « Adesea nu este necesar ca sensurile să fie apropiate pentru ca cele două cuvinte cu formă asemănătoare să se asocieze astfel... încît să se contamineze »[5]. Această din urmă părere este nejustă; dacă, în cazul etimologiei populare, înrudirea semantică este de cele mai multe ori *fictivă*, la contaminație, dimpotrivă, ea este, aproape fără excepție, *reală*. Mai mult decît atît: dacă, în cazul etimologiei populare, înrudirea semantică dintre cuvintele care participă la fenomen nu este obligatorie, asemănarea de formă fiind condiția indispensabilă care duce la realizarea fenomenului, în cazul contaminației, dimpotrivă, nu este obligatorie asemănarea de formă; în schimb, ceea ce explică aici mecanismul însuși al combinării lexicale este înrudirea de sens, fără de care nici n-ar fi posibilă asocierea a două cuvinte

[1] J. Vendryes Le langage, p. 213.
[2] Cours de linguistique générale, p. 238 și urm.
[3] I. Iordan, Stilistica limbii romîne, p. 90 și Introducere în studiul limbilor romanice, p. 201.
[4] Études de linguistique roumaine. București — Cluj, 1937, p. 429.
[5] Ibidem, p. 431.

BDD-A10303 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:15:38 UTC)

uneori îndepărtate sau foarte îndepărtate între ele ca formă. Exemple de contaminație între cuvinte care să nu fie în nici un fel înrudite semantic se pot găsi numai cu greu.

Dacă ar fi să luăm în considerație numai elementele lexicale unanim acceptate ca rezultate ale contaminației — această înrudire semantică tot ar fi evidentă. Iată numai cîteva dintre ele:

Alin, cu sensul «lin, încet» (< lin + alina)
Azvîrli (< zvîrli + arunca)
Bălăciune, cuvînt regional, cu sensul «vorbe triviale» (< bale + spurcăciune)
Buhurez (< buhă + hurez «ciuhurez»)
Caradaică, cuvînt regional, cu sensul «căruță, de obicei hodorogită» (< daradaică «căruță» + cără).
Ceasornic (< ceas + ornic)
Ciortocrap (< ciortan «corcitură de crap și caracudă» + crap)
Ciuhurez (< ciuf «pasăre de noapte» + hurez)
Cocobarză (< cocor + barză)
Cocostîrc (< cocor + stîrc)
Codiriște (< coadă + toporiște «coadă de topor, de coasă, de bici etc.»)
Colet (< fr. colis «pachet» + pachet)
Imbold (< impuls + bold, cu sensul figurat «impuls, imbold»)
Îmbucătăți (< îmbucăți + înjumătăți)
Îngăimăci (< îngăima + buimăci sau zăpăci)
Rotocol (< roată + ocol sau, tot atît de probabil, vechiul slav kolo «roată»)
Solomîzdră (< salamandră + solomonar)
Zdrumica (< dumica + zdrobi)

În toate aceste exemple — elementele formative sînt înrudite semantic, dacă nu chiar sinonime; în mai toate — forma elementelor lexicale care au luat parte la combinare este neasemănătoare. Nu trebuie desigur negat faptul că se ajunge mai ușor la contaminație atunci cînd elementele componente au forme asemănătoare.

Așa se explică forme ca *brostac*, rezultată din combinarea lui *brotac* și a lui *broască* [1]. Cît despre posibilitatea contaminării între cuvinte cu forme asemănătoare și sensuri îndepărtate, sau între cuvinte cu sens contrar, — posibilitate admisă, între alții, de Sextil Pușcariu [2] — ea este infirmată de exemplele total neconvingătoare care s-au dat. De altfel, reluînd într-o lucrare ulterioară problema contaminației, S. Pușcariu scria: «Faptul că în același grup semantic se găsesc în strînsă tovărășie două sau mai multe cuvinte cu același sens sau cu un sens apropiat, are ca urmare o confundare a lor, care poate apărea sub aspecte diferite, precum contaminarea, formele supletive și orientarea formală» [3].

Ajungem astfel la concluzia că nu «etimologizarea» deosebește etimologia populară de contaminație. Rămîne să ne întrebăm, de altfel, dacă termenul însuși de «etimologie populară» este just în acest caz și dacă el n-ar trebui înlocuit.

[1] S. Pușcariu, Études de linguistique roumaine, p. 431.
[2] Ibidem.
[3] Limba romînă, I, p. 21.

BDD-A10303 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:15:38 UTC)

Criteriul fundamental de la care trebuie să pornim pentru a deosebi cele două fenomene trebuie deci să fie unul formal: avem de a face cu *identificare* (deci cu confundare totală) în cazul etimologiei populare — și cu *combinare* în cazul contaminației. Trebuie acceptată ideea că, în cazul etimologiei populare, cuvintele care se identifică sînt întotdeauna asemănătoare între ele, în schimb înrudirea de sens este mai totdeauna inexistentă; dimpotrivă — în cazul contaminației, înrudirea de sens rămîne esențială, asemănarea de formă nefiind obligatorie. Subiectul vorbitor care ajunge la contaminație găsește înrudiri reale, de fond, face asociații logice de idei, apropie cuvinte care se completează din punct de vedere semantic, făcînd eventual parte din aceeași serie semantică, întărește prin combinare cuvîntul mai rar, nefixat solid în memorie, prin sinonimul mai cunoscut. Etimologia populară este rezultatul unui proces oarecum mecanic de vreme ce nu *conținutul*, ci *forma* cuvintelor este hotărîtoare în producerea fenomenului. Dar dacă ajungem la concluzia că ceea ce deosebește în esență etimologia populară de contaminație este: *identificarea* a două cuvinte *asemănătoare ca formă*, în cazul *etimologiei populare*, *combinarea* a două cuvinte care au *afinități semantice*, în cazul *contaminației* — atunci va trebui să înglobăm la contaminație o serie de cuvinte pe care lingviștii le-au considerat, pînă acum, cazuri de etimologie populară. În felul acesta se restrînge sfera noțiunii de etimologie populară la ceea ce îi aparține în mod strict.

Iată cîteva exemple de *contaminații* considerate de specialiști etimologii populare:

Buratic (‹broatec + bură) [1]
Casamată (‹cazemată + casă) [2]
Ciocantin (‹cincantin + ciocan) [3]
Comparativă (‹cooperativă + cumpăra) [4]
Exploada (‹exploda + exploata) [5]
Hemoftizie (‹hemoptizie + ftizie) [6]
Lăcrămație (‹reclamație + lăcrăma) [7]
Lungoare (‹lingoare + lung) [8]
Pedepsie (‹epilepsie + pedeapsă) [9]
Prinsonier (‹prizonier + prins) [10]
Sugară (‹țigară + suge) [11]

---

[1] I. Iordan, Introducere în studiul limbilor romanice, p. 205.
[2] Idem, Étymologies populaires, p. 38.
[3] Idem, Introducere în studiul limbilor romanice, p. 205.
[4] Idem, Étymologies populaires, p. 39; cf. și B. Cazacu, în « Cum vorbim », 1950, nr. 11—12, p. 11.
[5] I. Iordan, Étymologies populaires, p. 40.
[6] Ibidem.
[7] S. Pușcariu, Limba romînă, I, p. 17.
[8] Ibidem; cf. și B. Cazacu, în « Cum vorbim », 1950, nr. 11—12, p. 11.
[9] A. Philippide, Principii de istoria limbii, p. 107.
[10] S. Pușcariu, Limba romînă, I, p. 404 (are și varianta *prinsionier*, atestată de B. Cazacu în « Cum vorbim », 1950, nr. 11—12, p. 12).
[11] Ibidem, p. 17.

BDD-A10303 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:15:38 UTC)

Multe dintre exemplele citate mai sus sînt rezultatul combinării a două cuvinte a căror înrudire de sens este abia sezisabilă. De aceea se impune să subliniem faptul că înrudirea semantică de care vorbeam, în cazul contaminației, trebuie luată în sensul cel mai larg posibil, în ea fiind inclusă și asociația de idei, precum și așa-numitele « serii » semantice [1].

Este drept că pot fi găsite, în *literatura cultă*, cîteva exemple de combinări lexicale între cuvinte care n-au nici o înrudire semantică — ci numai asemănare de formă. Așa, de pildă, în comediile lui I. L. Caragiale, formele *asinuitate* (<asiduitate + asin) [2] și *apropont* (<la pont + apropo) [3].

Dar aici trebuie luată în considerație trăsătura specifică a operei: conținutul satiric. Autorul, pentru a tipiza mărginirea eroilor săi care au mari veleități de cultură, îi pune să facă asociații alogice, absurde, fără corespondent în realitate.

În aceeași ordine de idei trebuie amintit aici și aspectul conștient, intenționat al contaminației, *jocul de cuvinte*, care, și el, ajunge să combine între ele cuvinte cu sau fără legături semantice. Dacă, într-un caz ca al lui *furlua* [4], există legătură de sens între cele două elemente lexicale formative (<*fura* + *lua*), în cazul lui *nepurcel* [5] (= nepot <*nepot* + *purcel*) această legătură este inexistentă. Dar jocul de cuvinte, calamburul în general, aparține unui subiect vorbitor care se folosește conștient de procedeu, folosindu-l întotdeauna ca pe un mijloc pentru realizarea unor efecte comice; aici numai modul de combinare al cuvintelor se integrează în contaminație, procesul psihologic e însă diferit.

Nu este inutil de altfel să amintim aspectul individual și social al fenomenelor în discuție. Teoretic, oricine poate face, conștient ori nu, o contaminație sau o etimologie populară — și desigur că ambele fenomene se produc întîi sub aspect individual, deci la un individ izolat. Unele dintre aceste fenomene rămîn pînă la urmă limitate la o circulație individuală sau restrînsă și dispar, altele tind spre generalizare și ajung să se integreze în limbă ca un bun al întregii comunități lingvistice. Nu este de loc întîmplător faptul că nu etimologiile populare, ci contaminațiile sînt întotdeauna mai apte de generalizare: situația se explică tocmai prin existența unor legături formale, nelogice, stabilite de vorbitor în cazul etimologiei populare și, dimpotrivă, prin legăturile semantice reale pe care le stabilește acela care contaminează (și care nu identifică tocmai pentru că are sentimentul conținutului ambelor elemente pe care le asociază). Pe de altă parte, etimologiile populare sînt, în general, simple stîlciri de cuvinte — pe care limba literară le înlătură cu timpul. Se poate spune deci că, în vreme ce contaminația se ridică, de obicei, de la nivelul actului individual la nivelul actului social, își

---

[1] S. Pușcariu, Études de linguistique roumaine, p. 432.
[2] Opere, VI, p. 14.
[3] Ibidem, p. 17.
[4] A. Philippide, Principii de istoria limbii p. 82; Al. Procopovici, Mic tratat de lingvistică generală. Cernăuți, 1930, p. 108; I. Iordan, Stilistica limbii romîne, p. 40.
[5] A. Philippide, Principii de istoria limbii, p. 82; I. Iordan, Stilistica limbii romîne, p. 40.

BDD-A10303 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:15:38 UTC)

extinde circulația, etimologia populară nu iese, de obicei, din sfera întrebuințări unui individ sau a unui cerc restrîns de oameni.

Ceea ce deosebește încă așa-numita etimologie populară de contaminație este faptul că aceasta din urmă are și un *aspect sintactic* — relevat de majoritatea lingviștilor care au studiat fenomenul. Subiectele vorbitoare, fie din grabă, fie dintr-o incapacitate de a sezisa just raporturile sintactice, amestecă în aceeași enunțare sintagme sau propoziții asemănătoare ca sens, dar deosebite ca formă, ajungînd astfel la combinări sintagmatice, dintre care unele se pot generaliza. Iată cîteva exemple:

Cerere de a se numi pe asistentul [1] (<de a se numi asistentul + de a numi pe asistentul). În acest exemplu, greșeala de construcție este evidentă, astfel că noua enunțare nu are șanse de generalizare. În enunțările următoare însă, contaminațiile sintactice nu sînt greșit construite din punct de vedere gramatical și logic, astfel că ele au tendința de a se integra în limbă ca unități sintactice normale, fără a mai fi simțite ca recente combinări de construcții diferite:

Nu e nimic surprinzător să vedem [2] (<nu e nimic surprinzător în aceasta + nu e surprinzător să vedem).

Nu prea are nici o noimă [3] (< nu prea are noimă + n-are nici o noimă).

Întîmplarea m-a făcut pe vremuri să citesc [4] (<întîmplarea a făcut + întîmplarea m-a pus în situația).

Înglobînd toate aspectele discutate, ajungem la următoarea definiție a *contaminației*: *Combinarea a două cuvinte, sintagme sau propoziții, asemănătoare sau nu între ele, ca formă, dar aproape întotdeauna înrudite semantic, ducînd la formarea unui cuvînt nou, a unei sintagme sau propoziții noi — și care se produce involuntar sau cu voință.*

Din această definiție se pot desprinde cîteva note caracteristice care aparțin exclusiv contaminației:

a) Cele două elemente asociate *se combină* între ele pentru a crea elementul nou; elementele care se combină pot fi lexicale sau *sintactice*; în combinările lexicale — fiecare dintre cele două elemente își pierde de obicei o parte din scheletul fonetic propriu, dar *niciodată întregul schelet fonetic*; de aceea — în noul element lexical — *pot fi întotdeauna identificate ambele cuvinte care l-au format.*

b) Elementele lexicale sau sintactice care intră în combinare sînt — aproape fără excepție — *înrudite semantic între ele.*

Într-un anumit sens, contaminația poate fi apropiată de *compunere:* deosebirea este că, în cazul compunerii, fiecare element care ia parte la formarea compusului își păstrează integritatea formală și își pierde independența semantică.

Elementul esențial, « combinarea », este amintit în mod clar de acad. I. Iordan [5] și sugerat, încă din secolul trecut, de A. Philippide. În « Principii de

[1] S. Pușcariu, Limba romînă, I, p. 22.
[2] I. Iordan, Limba romînă actuală. București, ed. a II-a, 1948, p. 456.
[3] Ibidem.
[4] Ibidem.
[5] Stilistica limbii romîne, p. 40.

BDD-A10303 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:15:38 UTC)

istoria limbii » acesta scria: « Cuvintele care vin în același timp în minte nu se influențează unele pe altele numai în sensul acela că vorbirea ocazională a unuia se modifică după uzul celuilalt, după cum aceasta are loc la analogie. Se poate întîmpla și aceea că cuvîntul ocazional se produce după ambele modele, astfel că o bucată oarecum ia din unul și o bucată din celălalt: rezultă atunci o formă mixtă, compusă din elemente rupte de la două deosebite cuvinte tip . . . Fenomenul, de mult observat de gramatici, dar explicat în diferite chipuri, a fost numit contaminație de Paul »[1].

Dar aceiași lingviști care amintesc *combinarea* ca element caracteristic al contaminației, fac greșeala de a o extinde în multe cazuri și la etimologia populară — după cum am văzut mai sus.

Nici elementul caracteristic *înrudire semantică* nu apare întîia dată în definiția noastră [2]. El n-a fost însă niciodată considerat semnificativ, pentru contaminație, ci pentru etimologia populară, de aceea s-a insistat prea puțin asupra lui.

*

Restituind noțiunii de contaminație ceea ce-i aparține de drept și stabilind limita reală care desparte contaminația de etimologia populară, credem că trebuie rectificată concepția potrivit căreia asocierile între cuvinte înrudite semantic și asemănătoare ca formă, care duc la crearea de noi forme lexicale, trebuie considerate întotdeauna etimologii populare.

[1] p. 81.
[2] Vezi mai sus unele păreri emise de S. Pușcariu.

BDD-A10303 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:15:38 UTC)